

OVERZICHT VAN DE VERSCHILLENDE ACTOREN OP HET BELGISCH CONTINENTAAL PLAT

Jean Lanckneus¹, Geert Moerkerke¹, Vera Van Lancker²

¹Magelas, Violierstraat 24, 9820 Merelbeke. Tel & Fax 09/232 57 04.

E-mail: info@magelas.be, Web: www.magelas.be

²Universiteit Gent, Renard Centre of Marine Geology. Krijgslaan 281, s-8, B-9000 Gent.

Tel. 09/264 45 89. Fax 09/264 49 67. E-mail: Vera.Vanlancker@rug.ac.be.

1. Inleiding

Een groot aantal economische activiteiten wordt uitgevoerd op het Belgisch continentaal plat. Deze activiteiten die sterk verscheiden zijn en die variëren van zandextractie tot visserij, grijpen allen plaats op een relatief klein oppervlakte. De belangen van de onderlinge activiteiten liggen niet allen op eenzelfde lijn waardoor er conflicten kunnen optreden tussen de verschillende actoren. Een recent voorbeeld hiervan is de tegenkating van de visserijsector tegen de inplanting van windmolenparken op zee daar deze activiteit een verkleining van het te bevissen oppervlakte met zich meebrengt.

Het is duidelijk dat het voortbestaan en de verdere ontwikkeling van de menselijke activiteiten op het plat slechts mogelijk is indien er een coherent beleid bestaat op lange termijn dat zo goed mogelijk de belangen van alle activiteiten op elkaar afstemt.

Hierna volgt een opsomming van de verschillende actoren die actief betrokken zijn bij de exploitatie van het BCP. Een overzicht van de beschikbare gegevens over de topografie, morfologie en sedimentologie wordt eveneens gegeven.

2. Onderverdeling van het BCP

Het Belgisch continentaal plat (BCP) strekt zich uit over een oppervlakte van 2.017 km². Een aantal maritieme zones kunnen hierin onderscheiden worden (Maes et al. 2000):

- Territoriale wateren: het territoriaal deel van de zee is 12 zeemijlen breed. In deze wateren beschikt België over een soeverein recht, in overeenstemming met de principes van het internationaal zeerecht, in verband met de zeebodem, de ondergrond en het luchtruim boven de territoriale wateren.
- Aangrenzende zone: deze strekt zich uit over een breedte van 12 mijl buiten de territoriale wateren. In deze zone oefent België de nodige controle uit om overtredingen in de territoriale wateren (op het vlak van immigratie, douane, volksgezondheid, ..) te verhinderen of te bestraffen.
- Exclusieve Economische zone (EEZ): komt overeen in het geval van België met het Belgisch continentaal plat. Binnen de EEZ heeft België uitgestrekte bevoegdheden in verband met exploitatie en ontginning, behoud en beheer van de natuurlijke –al dan niet biologische- rijkdommen, de wateren boven de zeebodem, de zeebodem en diens ondergrond. Verder heeft België rechtsbevoegdheid met betrekking tot

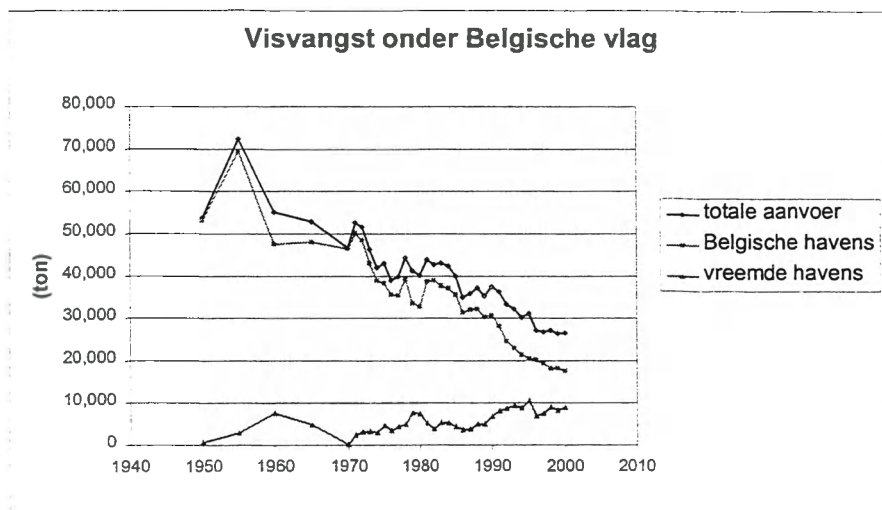
de installatie en gebruik van installaties (kunstmatige eilanden, pijpleidingen, telecommunicatiekabels), het wetenschappelijk onderzoek op zee en de bescherming van het marien milieu.

- 3 en 6 zeemijl: zijn visserijbegrenzingszones. Buiten de 12 mijlszone is er vrije toegang voor alle vissers. Binnen de 12 mijlszone is de visvangst principieel voorbehouden voor Belgische vissers maar Nederlandse en Franse vissers worden eveneens toegelaten onder bepaalde voorwaarden. Zo hebben de Nederlandse vissers de toelating om te vissen binnen de 12 mijlszone en Franse vissers mogen haring vangen in de zone tussen de 3 en de 12 zeemijl.

3. Actoren op het BCP

De belangrijkste activiteiten die plaatsvinden op het BCP zijn:

- Visserij: de hoeveelheden vis gevangen onder Belgische vlag, worden gekenmerkt door een dalende trend (Welvaert, 2001). Na een piekjaar in 1955 (72.000 ton) zijn de hoeveelheden gevangen vis drastisch gedaald gedurende de laatste decenia en stagneert de vangst de laatste vier jaar op een 26.000 Ton (fig. 1).

Figuur 1. Evolutie van de visvangst onder Belgische vlag (uitgedrukt in Ton) van 1950 tot 2000.

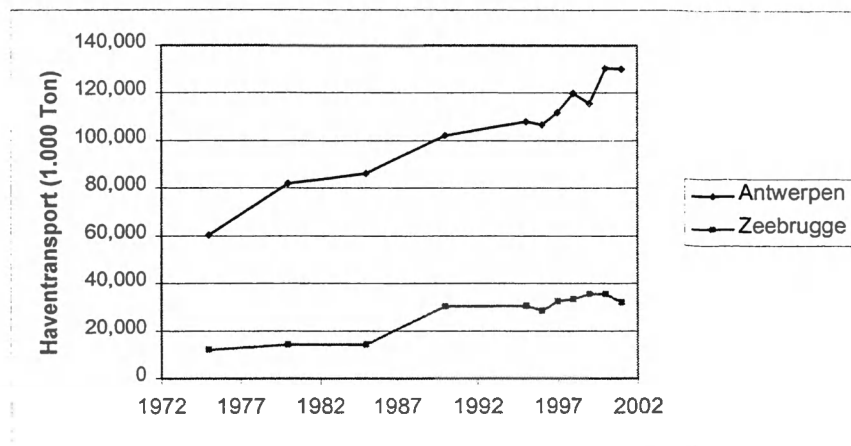
De aanvoer van vis in de vismijnen van Zeebrugge, Oostende en Nieuwpoort is tijdens het laatste decennium gedaald. Tot halweg de jaren 80 was Oostende de belangrijkste Belgische vissershaven qua aanvoervolume. Vanaf 1985 heeft Zeebrugge de leiding overgenomen. Zeebrugge vertegenwoordigt 71% van de aanvoer in eigen havens, gevolgd door Oostende en Nieuwpoort met respectievelijk 26% en 3%.

De aanvoerwaarde van de gevangen vis bedraagt 3.5 miljard BEF. Bij het omzetten van dit bedrag naar BEF van 1950, ziet men dat de reële waarde van de jaarlijkse vangst (± 500.000 BEF) weinig veranderd is over de laatste 50 jaar.

- Aggregaatextractie: zand wordt ontgonnen in twee zones (zone 1: Gootebank en Thorntonbank; zone 2: Kwintebank, Buiten Ratel en Oost Dyck). Grint komt minder voor en wordt slechts uitzonderlijk voor

bepaalde projecten ontgonnen. Concessies worden verleend door het Ministerie van Economische Zaken (voor verdere informatie zie Abstracts *Het Beheer van de niet-levende rijkdommen op het Belgisch continentaal plat* door Brigitte Lauwaert en *Project Zandwinningen: Monitoring van de impact van zandwinning op de morfologie van de banken* door Degrendele, Roche en Schotte).

- Onderhoudsbaggerwerken in havens en toegangsheulen naar de havens van Oostende, Zeebrugge en Antwerpen: jaarlijks wordt er een 20 miljoen m³ sediment gebaggerd waarvan het grootste deel teruggestort wordt in zee op zeven stortplaatsen: S₁, S₂, S₃, R₄, Br&W Zeebrugge Oost, Br&W Oostende en Nieuwpoort (voor verdere informatie zie Abstract *Het beheer van de niet-levende rijkdommen op het Belgisch continentaal plat* door Lauwaert).
- Maritiem transport: grijpt plaats via de hierboven vermelde maritieme toegangsheulen. De havens van Antwerpen, Zeebrugge en Gent waren goed voor een totaal transport van respectievelijk 130, 32 en 23 miljoen Ton (fig. 2).

Figuur 2. Evolutie van het haventransport naar Antwerpen en Zeebrugge (uitgedrukt in 1.000 Ton) van 1975 tot 2001.

- Transport van gas, telecommunicatiekabels: drie belangrijke gasleidingen doorkruisen het BCP: de Zeepipe die het Noorse Sleipner gasveld verbindt met de gasterminal in Zeebrugge; de Interconnector, die loopt tussen het Engelse Bacton en Zeebrugge en de NorFra pijp die gas vervoert tussen het Noorse Draupner gasveld en de haven van Duinkerke. Een groot aantal telecommunicatiekabels doorkruist eveneens het BCP.
- Militaire oefeningen: schietoefeningen uitgevoerd door het Belgische leger en NATO partners worden vanuit het land zeewaarts uitgevoerd op bepaalde tijdstippen. De schietzone is onderverdeeld in drie schietsectoren en tijdens de oefeningen worden alle schepen verzocht de schietsector te mijden. Bovendien beschikt de marine over een aantal zones waarin oefenmijnen gelegd kunnen worden.
- Munitiestortplaats: na WW1 werd op de zandplaat Paardenmarkt, tussen Zeebrugge en Knokke, munitie gestort. De totale hoeveelheid wordt geschat op 35.000 ton waarvan een derde uit chemische munitie zou bestaan. In deze zone is vissen en het voor anker liggen verboden (Missiaen et al., 2001).
- Milieugebieden: in het kader van de Ramsar Conventie werd het kustgebied tussen Oostende en de Frans-Belgische grens dat zich uitstrekt over een breedte van 3 mijl vooropgesteld als een marien reservaat. Tot heden werd nog geen specifieke beschermingsmaatregelen getroffen voor dit gebied.

- **Wrakken:** in Belgische wateren zijn er 210 wrakken (waarvan de meeste dateren van de Eerste en Tweede wereldoorlog) bekend bij de Afdeling Waterwegen Kust. Wrakken kunnen niet als een "activiteit" beschouwd worden maar toch moeten ze in rekening gebracht worden bij het uitvoeren van andere ingrepen op zee.
In het kader van de verruiming van de vaarweg in de Westerschelde, worden ook de vaargeulen op zee verdiept wat slechts kan gebeuren na het verwijderen van grote objecten die het verloop van de baggerwerken sterk zouden hinderen. Dit betekent dat zeven wrakken noodgedwongen verwijderd moeten worden. Eén van deze wrakken, de Wakefull, een Britse torpedojager, werd gezonken in mei 1940 en wordt vandaag de dag beschouwd door de Britse autoriteiten als een oorlogsgraf. Dit betekent dat dit wrak niet zomaar opgeblazen en gelicht kan worden (voor verdere informatie zie Abstract *Wrakken ruiming en de bijhorende problematiek* door De Brauwer).
- **Windmolenparken:** de Belgische Federale overheid heeft als objectief een vermindering van de uitstoot van broeikasgassen vooropgesteld van 7.5% ten opzichte van de uitstoot van 1990. In de optiek om te streven naar een duurzaam energiebeleid heeft België zich voorgenomen om tegen 2004 3% van haar electriciteit te produceren uit hernieuwbare energiebronnen zoals windenergie. Door het sterkere windregime op zee en de beperkte open ruimte op land zullen de toekomstige grootschalige windenergieprojecten zich concentreren op zee.
Een viertal concessies werden tot nu toe aangevraagd waarvan er twee concessies (Seanergy op de Vlakte van de Raan en C-Power op de Wenduinebank) reeds toegekend werden door de Staatssecretaris van Energie (voor verdere informatie zie Abstract *Ontwikkeling offshore windparken in de EU: beleid en praktijkervaring* door Palmers, De Wilde en Cabooter).

4. Beschikbare gegevens over bathymetrie, morfologie en sedimentologie

Een succesvol beleid plannen voor het BCP heeft slechts slaagkansen indien de nodige achtergrondinformatie over de kenmerken van de zeebodem beschikbaar is. Ons relatief klein plat is in de laatste decenia bestudeerd geworden door een groot aantal onderzoeksteams die zich op bepaalde onderwerpen van geologische, biologische, chemische of hydrodynamische aard gespecialiseerd hebben.

De beleidsverantwoordelijken vinden echter niet altijd even vlot de nodige informatie daar deze verspreid is over een groot aantal kanalen zoals niet-gepubliceerde rapporten en gespecialiseerde publicaties. Dit maakt dat het niet eenvoudig is om in eerste instantie alle beschikbare gegevens te verzamelen. Eenmaal de gegevens verzameld, moeten deze nog samengevoegd en vergeleken worden wat opnieuw een complexe taak is. Het bodemsediment bijvoorbeeld dat door vele onderzoekers bemonsterd wordt, kan gekenmerkt worden door een groot aantal parameters (zoals de gemiddelde korrelgrootte of de mediaan) die niet zomaar samengevoegd kunnen worden. Het realiseren van een synthesebeeld is dan ook complex en spijtig genoeg valt men noodgedwongen terug op het gebruik van grovere onderverdelingen zoals zandig slib of grinthoudend zand.

Een voorbeeld van dergelijk synthesesewerk werd uitgevoerd in het kader van het BUDGET project dat door de Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden gefinancierd werd (Lanckneus et al., 2001).

Dit project poogt een overzicht te verschaffen van gepubliceerde geologische, sedimentologische, morfologische, topografische en hydrodynamische gegevens over het Belgisch plat. Bovendien werden de resultaten, bekomen met behulp van verschillende meettechnieken kritisch geanalyseerd.

De meeste onderzoekers steunen voor hun bathymetrische achtergrondinformatie op de gegevens die verzameld worden door de Afdeling Waterwegen Kust van Oostende. De bathymetrie van het BCP wordt door deze dienst in kaart gebracht met behulp van de single beam echosounder. Diepteprofielen worden bekomen langsheen raaien die in de meeste gevallen een interval vertonen van 50 of 100 m. Het Belgisch plat mag dan relatief klein zijn, een volledige nieuwe opname van onze volledige shelf kan niet ieder jaar uitgevoerd worden. De kaart van het BCP kan dan ook niet beschouwd worden als een momentopname daar deze opgebouwd is uit lodingen verzameld over verschillende jaren.

De single-beam peilingen laten, ondanks hun spatiëring van 50 of 100 m, toch toe om een goed beeld van de onderwatertopografie te bekomen. Niet alleen de grote entiteiten, zoals de zandbanken, zijn goed zichtbaar maar eveneens de kleinere structuren zoals zandgolven, kunnen uit dit beeld afgeleid worden. Indien echter gedetailleerde morfologische studies uitgevoerd moeten worden, is het wenselijk gebruik te maken van andere gesofistikeerdere meetinstrumenten zoals een multibeamlodingssysteem. Dergelijke toestellen die diepte-informatie verschaffen over een breedte van verschillende malen de waterdiepte, zijn geïnstalleerd aan boord van de Ter Streep (Afdeling Waterwegen Kust) en de Belgica (BMM).

Multibeamsystemen laten toe om de bodemmorfolgie te analyseren tot het niveau van de megaribbels en zijn dan ook uitermate geschikt voor wetenschappelijke doeleinden zoals de monitoring van bepaalde activiteiten zoals de zandontginning. Multibeamopnamen werden op het BCP reeds uitgevoerd in de zandontginningszones (door het Ministerie van Economische Zaken) en op een aantal kleine secties van de Kustbanken en Hinderbanken (hoofdzakelijk door het RCMG, Universiteit Gent (Deleu, 2001; Charlet 2001, Degraer et al. 2002, Deleu 2002, Verfaillie 2002, Vanstaen 2002)).

Ook met behulp van side-scan sonar kan de bodemmorfolgie in detail bestudeerd worden (Lanckneus et al., 1994; Van Lancker 1993, Van Lancker et al. 2000, Degraer et al. 2002). De resolutie van de side-scan sonar ligt nog hoger dan van een multibeamstelsel, maar numerische informatie over de diepte kan met dit toestel niet bekomen worden.

Een groot aantal stalen werd reeds genomen van de oppervlakkige bodemsedimenten van het BCP. Deze werden in de meeste gevallen genomen met een Van Veen grijper (en in mindere mate met een boxcorer).

Een kaart met de verspreiding van de genomen stalen toont duidelijk aan dat het grootste deel van de stalen genomen werd in de kustzone en dat het aantal stalen in de meer zeewaartse gelegen delen omgekeerd evenredig is met de afstand tot de kust. Voorts is er meer sedimentologische informatie beschikbaar over de oostkust dan over de westkust. Dit is het gevolg van de uitgebreide staalnamecampagnes die gehouden werden rond Zeebrugge in het kader van de uitbouw van de haven. Hier moet men echter rekening houden met het feit dat de oppervlakkige sedimentologie en topografie in de nabijheid van de nieuwe havenmuren grondig veranderd werd door de havenuitbouw en dat een groot deel van de informatie die verzameld werd in het kader van de werken vandaag de dag niet meer geldig is.

Referenties

- Charlet, F. 2001. Etude de la dynamique sédimentaire et morphologique d'un haut-fond marin: Le Paardenmarkt, Mer du Nord méridionale. Apports d'une étude couplée: granulométrie / outils acoustiques/ modélisation des courants. Unpublished Msc Thesis, Universiteit Gent, Renard centre of Marine Geology, 74 pp.
- Degraer, S., Van Lancker, V., Moerkerke, G., Vincx, M., Jacobs, P. & Henriët, JP., 2002. Intensive evaluation of the evolution of a protected benthic habitat: HABITAT. Final scientific report . Federal Office for Scientific, Technical and Cultural Affairs (OSTC), 184 p.
- Deleu, S., 2001. Zeebodemmobiliteitstudie van de Hinderbanken regio. Unpublished Thesis, Ghent University, Renard Centre of Marine Geology,
- Deleu, S., 2002. Tide-topography interaction near the kink of the Westhinder sandbank. Unpublished Msc Thesis, Ghent University, Renard Centre of Marine Geology.
- Lanckneus, J., Van Lancker, V., Moerkerke, G., Van Den Eynde, D., Fettweis, M., De Batist, M., Jacobs, P., 2001. Investigation of the natural sand transport on the Belgian continental shelf (BUDGET). Final scientific report. Federal Office for Scientific, Technical and Cultural Affairs (OSTC), 104 pp. + 87 pp. Annex.
- Lanckneus, J., De Moor, G. and Stolk, A., 1994. Environmental setting, morphology and volumetric evolution of the Midelkerke Bank (Southern North Sea). *Marine Geology*, 121, 1-21.
- Maes, F., Cliquet, A., Seys, J., Meire, P., Offringa, H. 2000. Limited Atlas of the Belgian Part of the North Sea. Publication Federal Office for Scientific, Technical and Cultural Affairs, 31 pp.
- Missiaen, T., Henriët, J.-P. and the Paardenmarkt Project Team, 2001. Paardenmarkt Site Evaluation. Final report (DWTC project Nr MN/02/88).
- Van Lancker, V. 1993. Studie van de morfologie en sedimentdynamiek op het centrale deel van de Gootebank, Zuidelijke Noordzee. Unpublished Thesis, Universiteit Gent, Gent, 101 pp.
- Van Lancker, V.R.M., Honeybun, S.D. & Moerkerke, G. 2000. Sediment transport pathways in the Broers Bank - Westdiep coastal system. Preliminary results. In: A. TRENTESAUX and T. GARLAN (Editors), *Marine Sandwave Dynamics*, International Workshop. University of Lille 1, France, Lille (FR), pp. 205-212.
- Vanstaen, K., 2002. Het gebruik van GIS bij de fysische karakterisatie van de Belgische kustnabije zone. Unpublished Thesis, Ghent University, Renard Centre of Marine Geology.
- Verfaillie, E., 2002. Evaluation of sonar techniques for the determination of the occurrence of macrobenthic communities. Unpublished Msc Thesis, Ghent University, Renard Centre of Marine Geology.
- Welvaert, M., 2001. De Belgische zeevisserij Aanvoer en Besomming. Ministerie van Middenstand en Landbouw, Bestuur voor het Landbouwbeleid, Dienst Zeevisserij, Administratief Centrum Vrijhavenstraat 5, 8400 Oostende.